

960.

TOPIC: YAQONA CEREMONY

INFORMANT: RATU JOSAI A I (M. 74 YRS)

PLACE OF ORIGIN: KESE NAVITI
YASAWA

PLACE OF INTERVIEW: NAVITI YASAWA.

DATE: NOVEMBER, 1984.

INVESTIGATOR: WILLIE DARI
TR -

Ni sa tekivu na Yaqona Vakaturaga, ni sa caka na vakasobu, ka sa gole mai e na vakatubuloa, sa na tama sara na mata ni vanua ki na turaga e sa gole mai, ka tuberi sara na i Galovi, ni sa sobu na Matanivanua, sa na caka sara na vakacobocobo ka sa na tekivu sara mai na i Sevusevu. Ni sa oti na Sevusevu, e sa na qai tekivu na Vamakakama.

Ni sa oti na i Sevusevu kei na Vamakakana, ni sa laki bini tu na i yau ni Vakamamaca, e sa na qai lave mai na Yaqona Vakaturaga mai vei ira na kena dau, koya, o koya saraga e na mai lose, e na rogo mai na tanoa, ka mai vakadodonutaka na sau me qaravi kina na yaqona. Sa na mai vakarautaki oti na yaqona, sa na qai ~~ni Vakaturaga ni~~ tukuni sara mai e dua vei ratou na qaravi yaqona. "Sa vakarau saka tu na yaqona vakaturaga". Sa na kaya mai ko Matanivanua, "Lose" Sa na qai tekivu me lose ka na vakaraitaki toka mai na wai. Ke na raica na Matanivanua ni dodonu me so tale na wai, e na tukuna mai "wai", ke sa waiḡonu, e sa na tukuna ga mai o koya "waidonu", sa na tu sara mai o koya sa lesi me qarava na i sevusevu. Sa na mai qarava toka yani na yaqona, e na gauna vata ga oya, e na rogo cake vaka mai kina na sere ni yaqona. E na caka tiko na

lose ka sere. Na gauna ga e tini kina na sere, e sa na vakaoqo sara o koya e lose yaqona, "Sa lose oti tu nayaqona vakaturaga" caka na cobo ka tu mai ko dau Tu yaqona. Ni sa mai toka e mata ni tanoa, sa na laga tale mai na sere ni meketaki yaqona, Ka sa na qai toso yani vakamalua o koya na meketaki bilo ka lai vakarorogotaka e ra, sa na qai tukuna mai na Matanivanua ni turaga, "Tucake mai", sa na qai gole yani na kau biko ka laki sova na yaqona ki na nona bilo ka dabe ka cobo toka me yacova ni sa maca, sa na qai tukuna cake mai ka kaila " E E E E!" Ka lesu mai kei na bilo laki biuta ki na tanoa, kau yani me laki gunu o koya na Matanivanua ni turaga, o koya ka na rabe. Ni sa ra gunu oti, mai ko ira ka ra dodonu me ra gunu, e ra sa na dabe sobu ko ira na qaravi yaqona ka sa na tukuna tale mai ko dau ni lose "Sa maca saka tu na yaqona vakaturaga". Talia ke se vo tu na yaqona vakaturaga, e na tukuni ga yani ni sa maca ka na laveti sara ki taudaku kasa na laveti mai loma ni vakatunuloa na magiti, ka wase ni yaqona vakaturaga, ka mai vakaraitaki yani ki vua na turaga ka vulagi dokai ka na vakaraitaka tiko yani na Matanivanua e Kese, Naviti ka na ciqoma tale tiko ga mai na Matanivanua ni Turaga. E sa na qai laveti mai na vuni yaqona levu ka ra mai vakaraitaki kei na magiti. Ia, ni oti oqo, e sa na qai solia o koya na turaga e dua na nona vosa ni vakavinavinaka vei ira na lewe ni vanua ni vanua ko Kese, Naviti, Yasawa e na veiqaravi ni veidokadokai vakaturaga ka sa mai vakayacori vua mai vei ira na lewe ni vanua, e na vanua oqo. Ni sa dau oti toka na veika oqo, e sa na qai dau caka toka na i Tatau. E sa na tberi toka kina na tabua, ni sa oti na veivakamarautaki ka ni sa na vakarau me ra sa na gole lesu tale ko ira na i lakolako vakaturaga ka a mai veisiko e na vanua ko Naviti. E sa na vakadirorogo tu na vanua ka ra na lululu toka e lewe vuqa ni sa mai cava na soqo ka sa vakarau me gole lesu tale yani ki na nona i lakolako na turaga oqo.

Na yaqona vakaturaga, ni sa vakarau tekivu, e sega tale ni qai dau vakarogotaki tale, E sa dau kilai tu ga na kena i lakolako ni veikavakaturaga.

Ni sa cabo otiga na i sevusevu, sa na colati sara mai na tanoa ni yaqona ka sa na kauta sara tiko ga mai o koya ka na mai lose yaqona. E dua e na taura tiko mai na kena sau, kau mai na sau, dodoki sara ka lesu yani na turaga oqo, ka ra laki tuva sara toka e na nodrai tokatoka ko ira na veituraga e ra na rawa ni veiqaravi toka mai. E ratou na rawa ni lewe va toka na qaravi yaqona ka na kenai ka lima toka ko koya na lose. E ratou sa na dabe toka e na yasana yadua, e rua e na i matau ka rua e na i mawi.

Sa na qai mai biu na yaqona e na loma ni tanoa, ka sa na qai kau mai na wai ka mai tekiuru toka o koya e kauta mai na wai. Ia, o koya e sereka toka na bo, e sa na vici taka laivi sara tiko e na dua na yasana na kosa ka sa tu mai o koya. E na ciqoma ka ceburaka na kosa ka solia lesu mai na i bo. O koya e viritaka tiko na bo, e na rai tu ga vakadodonu e liu, ka na qaqarauni sara toka koi rau na ciwoma tiko mai, me kakua ni lutu na i bo e ligadrau. E na solia lesu yani na bo e na yasana mawi. O koya ga na turaga ka lose tiko, sa i koya oqo na vakarogotaka toka yani na yaqona ki vua na turaga. E sa na tukuni mai vua me lose, e sa na qai vakacobocobo vakatolu, me qai tekivu na taki ni yaqona. E na gauna sa na wai donu kina na yaqona, ka sa na tini kina na kena sere ka a lagatiko. Ko iratou na turaga ka ra na qarava tiko na meke ni yaqona vakaturaga, e ratou na dabe sara toka ga e dakudratou na qaravi yaqona, ka sere toka. O koya e losea tiko na yaqona, e sa na kila tiko mai na yaqona e na gunuvi e na gauna e sa na vosa toka mai kina ko Matanivanua nei koya na turaga. Kevaka e sa na tukuna o koya "wai!" E na so na wai, ke "wai donu", e sa na qai o koya saraga oqo. E na gauna ga e sa na vakarau oti kina na yaqona, e sa na tukuna sara o koya na Matanivanua "Cobo!" E sa na tukuna tale mai e dua na turaga, "sevusevu", e na gauna oqo, e na lako cake mai kina e dua na turaga me mai vakaraitaka na i sevusevu yaqona ka sa lose oti tu.

Ni sa vakarau tu na yaqona, e sa na qai tukuni cake mai na turaga oqo. "Dua beka na i sevusevu e vakarautaki tiko yani oqo, e tau tiko mai e na vanua, e na

marau e na nomuni mai tiko rawa e na nodra vanua oqo, ka mo ni mai veiraici mata kina". Lako tiko ga na vosa ni sevusevu oqo, e sa na sega ni tarai mai, oti ga na vosa e sa na tekivu sara na gunuvi ni yaqona oqo.

E na gauna e na gunu kina na turaga, e na sau e na dodo toka ga, na gunu o koya e rabe, ka vivi sobu tale mai na sau, kau mai ka mai vakacobocobo o koya mai ka kauta mai. E na gauna talega e sa na gunu tiko kina na turaga, e na via laki tao vakalailai na sere me yacova ni sa gunu oti. Na Turaga e tu yaqona, e na toka vakababa ka na sega ni vakanadaku vei ira e ra qaravi yaqona tiko. E na sua toka yani vakamalua me yacova ni sa tukuni mai vua "Tucake mai Le e ! " Mai vua na Matanivanua ni turaga, ka sa na qai tucake ka na gole yani vakadodonu.

Ko ira na laga meke ni yaqona, e ra na sau toka ka na sega na qiri lali. E na gauna sa na gunu oti ko koya na turaga, e na tukuna mai na nona Matanivanua "Biu!", sa na maca ka na sega ni qai coboti na mena yaqona, o koya na tauri bilo tiko e sa na qai lesu yani ka laki toka tale ga mai vakatikitiki.

E na gauna e sa na maca kina na tanoa, e sa kau me laki toka vakatikitiki ka me sa na qai kau mai e na gauna oqo, na i wase ni yaqona. Ni sa oti na i vakaraitaki ni wase ni yaqona, e sa na qai kau lesu tale mai na tanoa me mai lose tale na yaqona ka me ra gunu ko ira na veiqaravi, ka ra dodonu me ra gunu. E vakatoka oqo na i lakolako ni veiqaravi vakavanua ni yaqona mai Aese, Naviti, Yasawa.